

DÉR ISTVÁN ÉS ZOMBORI LÁSZLÓ

Starthelyük azonos — mindkettőjüket a Szegedi Tanárképző Főiskola bocsátotta útjára. Későbbi lépéseik ugyancsak egymáshoz igazodtak: kézhez vett diplomájuk szerint tanári pályára léptek, s a majd mindennapi tanítás mellett próbálkoztak nemcsak jó pedagógussá, de jó művésszé is válni. Amiben életútjuk mégis különbözik: *Dér István* mindjárt volt főiskolájának gyakorló iskolájában — tehát Szegeden — kapta meg első fizetését, *Zombori László* viszont a Tisza-part egy „felsőbb” városában, Csongrádon jutott álláshoz, s négy hosszú éven át ebben a művészközpontnak aligha nevezhető helységben dolgozott. Felmutatott teljesítményüket nézve pedig eltérnek még abban is, hogy *Dér István* — 1966 szeptemberében Hódmezővásárhelyen, majd Szegeden és Gyulán — megrendezte már első önálló tárlatát, *Zombori László* egyéni színrelépése viszont csak 1969 februárjában a szegedi Móra Ferenc Múzeum Képtárában, majd Hódmezővásárhelyen és Szabadkán lesz.

Beszélgetésünk kezdete előtt arra kérnek, hogy kerüljön papírra azok neve, akik művészetük kibontakozásában leginkább segítségükre voltak. *Dér István Vinkler László*t vallja mesterének, *Zombori László* pedig *Major Jenő* és *Buday Lajos* főiskolai tanároktól tanult sokat.

RIPORTER: *Mindketten „csak” pedagógiai főiskolára jártatok. Művészpályátok kezdetekor éreztétek-e hiányát az akadémiának?*

DÉR: Részben nehezebb, részben könnyebb volt a főiskoláról startolni. Tagadhatatlan hátrány, hogy a három főiskolai év alatt egyéniségünk nem tudott kellőképpen kibontakozni; viszont az is igaz, hogy a sokféle és nagyon erős hatástól távol könnyebb volt elindulni saját világunk felé.

ZOMBORI: Engem a négy, Csongrádon eltöltött év szinte teljesen elszakított a kiállítási lehetőségektől. Dolgozni dolgozhattam, viszont nemigen volt, aki magányos munkálkodásomra figyel. Szegedre való visszakkerülésem — 1962 — óta kapcsolódhattam be ismét a város visszhangot adó piktúrájába, s nagyon örülök, hogy éppen egy olyan művészársaság fogadott be, amelynek öszszefogó egyénisége *Stefániay Edit* volt, aki ugyan már elköltözött Szegedről, de akinek determináló hatását még ma is jól érzem. Tulajdonképpen ő értette meg velem, hogy az *anyaggal* kell legelőszőr megbirkózni, hogy továbblépni valójában csak ezután tudok. A főiskolán éppen az anyag természetéről tudtunk meg keveset, így az ő tanítása igazán fontos volt.

D.: Nagyon egyetérték ezzel a megjegyzéssel! *Stefániay Edit*nek, azt hiszem, minden akkoriban induló fiatal szegedi képzőművész sokat köszönhet. Helyes útra terelő, meghatározó egyéniségnek éreztük és érezzük ma is!

Z.: Az anyaggal való birkózásom tulajdonképpen még most is tart. Ha egy anyagot kiismerek, máris a következőt izgat. Ami pedig művészi szem-

léletünk alakulását illeti, a *vásárhelyiek* is nagyon sokat „löktek” rajta. Nélkülük aligha beszélhetnénk most szegedi erjedésről...

R.: *Beszéljünk erről a szegedi erjedésről! Hogyan látjátok a város képzőművészetének újabb alakulását?*

Z.: Szerintem 1958—59-től figyelhető meg a szegedi piktúra — szerintem nagyon egészséges — újjáformálódása. Az akkor uralkodó impresszionista, posztimpresszionista irányzatoktól ezután vette át a primet egy karakterében sokkal korszerűbb ábrázolásmód.

D.: Ismét csak *Stefániay Edit*re kell hivatkozni! Ő volt az, aki a dolgoz tisztaságára, szépségére megtanította az útjukat kereső fiatalokat. Egyéniségéből, munkáiból a korszerűség áradt — nagyon erősen rezonáltunk rá!

Z.: A másik katalizátor — mint említettem — *Vásárhely* festészete volt. S a vásárhelyiek annál is inkább hatottak ránk, mert a mi fellépésünkkor már alig-alig volt érezhető az az általunk különben is csak szóbeszédekből ismert ellentét, amely a két szomszédváros művészetét korábban elválasztotta. Mi már a konfliktusok terhe nélkül közeledhattunk az ott dolgozókhöz. Persze az nemcsak rajtunk — meg azon a köztünk húzódo húsz-egynéhány kilométeren — múlt, hogy amolyan igazi művészbártság mégsem tudott kifejlődni a szegedi meg a vásárhelyi fiatalok között. Legálábbis eddig nem!

R.: *Folytassuk Vásárhelyet! Hogyan látjátok a szomszédváros szerepét*

Szeged mai képzőművészetében?

D.: Mi már jól tudjuk, hogy Szeged művészete nem Vásárhely révén létezhet! Saját erőnkre kell támaszkodni! S azt hiszem, erre képesek is vagyunk. Ma már az a vélemény, hogy vannak festők Szegeden, akikre érdemes figyelni. Persze még túl friss, ami formálódik; elemezgetni korai lenne. Egy igazán erős művészegyniség — viszont — legálábbis szerintem — még hiányzik Szegedről...

Z.: Szerintem is! Lehetőségeink adottak. Azon kell lennünk, hogy a most meglevő jó körülmények különböző kifejezési eszközökkel dolgozó, változatos világú alkotók teljes kifejlődését szolgálják.

R.: *Beszéljünk most már Szeged mai képzőművészetéről! Szerintetek mi jellemzi ezekben az években a város piktúráját?*

D.: Szerintem már érződik a sokféleségben is az *egység*. A paraszti *Fontos*, az urbánus *Vinkler*, a konstruktivista *Pintér*, az emberközpontú *Zombori*, a nagyvárosi *Zoltánffy* több vonatkozásban ma már azonosan reagálnak. Egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy nemcsak a lakás köti ide a művészeket, de témáikat is „szegedies” nyelven adják elő.

Z.: A lokális szín mögött szerintem *érzelmi* kapcsolat van, s ez az érzelmi kapcsolat lehetővé tenné, hogy egy mainál is erősebb művészgárda álljon elő Szeged színeiben. Persze ehhez az is kell, hogy művészetünket elfogadtassuk magával az ott-hont adó várossal is. A teljesítményeket nemcsak elérni kell, de *be is kell láttatni*, hogy léteznek!

D.: A „felsőbb” vezető már látja őket; több gesztusuk is érezte ezt.

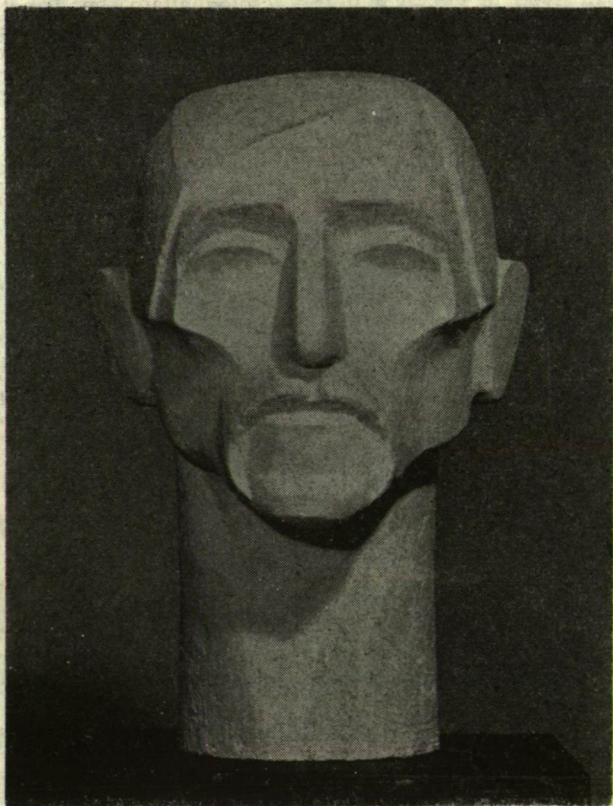
Z.: Szerintem már a közönség részéről is tapasztalható egy felfokozódottabb igény! Főképp a középiskolások érdeklődnek munkánk iránt — a tárlatok látogatóinak kor szerinti megoszlása jól mutatja ezt —, de az egyetemisták, főiskolások sem maradnak már annyira távol. Sajnos, éppen az a felnőttség értelmiségi réteg passzív, amelynek érdeklődő biztatására leginkább szükségünk volna. Nem tudni, miért nem igénylik a közvetlen közelükben születő művészetet...

D.: Igen, ez egy nagyon fájó pont! Vásárhelyen nehéz elképzelni, hogy valaki ne ismerje *Német Józsefet*, *Szalayt*. Itt viszont... Szegeden még az arányokat figyelembe véve sem válnak ki érdekmük szerint az alkotók. Nemigen ismerik őket!

Z.: Ne felejtjük viszont, hogy a vásárhelyiek „kijárnak” a közönség közé, mi viszont — igaz, hogy erre időnk sem igen jut — nem megyünk. Előre kell menni a publikumért!

R.: *Térjünk át most már a szegediek országos elismerésére! Miért nem szerepelt szegedi képzőművész — az egyetlen szobrász, Tóth Sándor kivételével — a XI. Képzőművészeti Kiállításon? Kizsúrták az ittenieket, vagy eleve nem is próbálkoztak?*

Z.: Nem próbálkoztunk! Eleve nem próbálkoztunk! Én még nem érzem elég érettnek magam, hogy egy ilyen seregszemlére jelentkezsem, az idősebb pályatársak viszont — korábbi tapasztalataikból kiindulva — nem küldték be munkáikat. Sajnos, képző-

TARY EMMA: DÉR ISTVÁN (SZOBORPORTRÉ)

ZOMBORI LÁSZLÓ MUNKA KÖZBEN

művészeti közéletünk korántsem olyan egészséges, amilyennek lennie kellene. Sok a híre, „súlya” szerint eleve „bevett” művész, akik miatt a meszszebről pályázók aligha remélhetnek sikert.

D.: Mi, szegediek, az efféle pályázásnál különösen hátrányos helyzetben vagyunk. A művészettörténész Szelesi Zoltánon kívül ugyanis nincs Szegeden szövetségi tag, így érdekeinket a *Képzőművészek Szövetségében* alkotó — festő, szobrász — nem képviseli. Ez igen nagy hátrányt jelent! Legalább 3—4 szövetségi tag kellene, hogy kellő erővel tudjuk hallatni hangunkat... S mivel nincs, aki „oda-fönt” javunkra szóljon,

már éppen *nyolc* éve nem kapott szegedi művész nagyobb *murális* feladatot. Táblaképeket ugyan eleget festhetünk, de az igazi próbatétel mindenki számára mégiscsak a nagyobb felületet díszítő murális munka. Olyan ez, mint a novellistának egy önálló kötet. Művészi tett, ami önmagában is megmutatja, ki, milyen művész az alkotó.

Z.: Vinkler László csónakházi mozaikja óta tényleg nem készített szegedi művész nagyobb murális munkát. Pedig jócskán épültek azóta újabb házak Szegeden...

D.: Ki kell ezt mondani: én is, Zombori meg mások is nagyon szeretnénk egy ilyen komolyabb fel-

adatot! Előbb tán *mozaikot*, aztán *seccó-t*, *freskót*. Megszerzett anyagismertünk szerint...

Z.: Szeretnénk, persze hogy szeretnénk, de hol tennék fel a szükséges — mondjuk: hatszor kettes — kartont? Én például a műteremként használt kis szertárban ilyen munkába aligha foghatnék!

R.: *Újabb gondcsoport! Milyen körülmények között tudtok dolgozni?*

Z.: Mint mondtam, egy iskolai szertárban meg otthon, az albérleti szobánkban festek.

D.: Én emeleti lakásunk nagyobbik szobáját használom.

R.: *Viszont reménykeltő híreket hallani a műte-remlakások építéséről!*

Z.: Igen! Ezek tető alá hozása igen szép gesztus a várostól, amelynek vezetői tényleg jól látják a képzőművészek gondjait. Egy eredetileg is műteremnek épült műteremben már egy nagyobb murális munka könnyebben elkészíthető.

R.: *Egyéb magánjellegű — az alkotást gátló — gondok?*

Z.: Én, hogy festeni tudjak, a kötelezőnél 6 órával kevesebbet tanítok, s így fizetésemnek csak a 75 százalékát kapom. Ezt az áldozatot feltétlenül vállalnom kell — egyébként nem jutna időm dolgozni.

D.: Viszonylag kedvezőbb feltételek között, elég jó órabeosztással tanítok. De tanítok, s ez azt jelenti, hogy a kelleténél ritkábban, s nem mindig a legjobb — szellemi, testi — kondícióban állhatok oda az állvány elé. Az állásomat viszont nem adhatom fel. Meg kell élni!

Z.: Igen, valamiből meg kell élni!

R.: *Befejezésül beszéljünk most készülő munkáitokról, közelebbi-távolabbi terveitekről.*

D.: Most már ismét jó „svungban” érzem magam. Önálló kiállításom után egy időre megtorpan- tam, mivel más arcukat mutatják a képek a nyil- vánosság előtt, s mást ott- hon. Ez a nem mindig hi- zelgő differencia gondol- kodtatott el. Rá kellett jönnöm, hogy újra kell rendeznem az alapokat. Most viszont már ismét érzem, mit akarok tenni, most már látom, mi men- tődött át a régebbi évekből, s az hogyan kapcsolódik az újabban elkészült és most készülő munkáimhoz. Ami a lé- nyeg: továbbra is az *em- ber* felé fordulok. Szeret- ném megfesteni az *Embe- ri sorsok* című sorozatomat, amelynek egypár da- rabja már készen is van, de amelyen még nagyon sokat kell majd dolgoz- nom. Festői indítékaim — mondjuk így: az alapok — persze nem változtak. Paraszti mivoltom döntő-

en meghatároz, s éppígy azok a hatások is igen mélyek, amelyek pályám eddigi szakaszán értek: a mexikóiak, a primitívek művészete, s az analitikus kubizmus.

Z.: Én most a közelgő kiállításomra készülök. Már jó pár éve készülök rá, s ez azzal is magya- rázható, hogy igen nehe- zen szánom rá magam, hogy egyedül lépjek a kö- zönség elé. Az önálló tár- lat valamiképpen bele- metsz az emberbe. El- vágja a művek köldökzi- nóját, így aztán könnyen kiderül, hogy mennyivel előbbre jár a festői igény, mint a megvalósított pro- duktum. De azért egyszer ezt is vállalni kell! Ami festői szándékaimat illeti: a közhelyszerű reális ár- rázólástól szeretnék eljut- ni az absztraktabb fogal- mazásmódig. De csak ad- dig, míg értelmi-érzelmi mondanivalót adhatok. Nonfiguratív, absztrakt

képeket nem akarok csi- nálni. Tudom, az utóbbi évek során megváltozott a színvilágom is. Így is mondhatom: ahogy for- máimat, úgy színeimet is leszűkítettem. Most ép- pen az ellenkező irányba törekszem: az erős kötöt- ségen akarok lazítani. Ne állítson fel magának ka- lodát az ember — külö- nösen addig ne, míg fia- tal. Vállalni kell a kínál- kozó lehetőségeket!

D.: Igen, én is ezt val- lom! Az ellentétek egyre nagyobbak, az ember egyre szélesebb skálán ját- szik. Néha lírát penget, néha poklokat jár. Még több líra és még több dráma kell! Hadd beszél- jenek az érzések...

Z.: Most olyan éveket élünk, hogy nagyon rö- vid idő alatt jönnek a vászonra kívánczó im- pulzusok.

R.: Köszönöm a beszél- getést!

AKÁCS LÁSZLÓ

ZOMBORI LÁSZLÓ: CSALÁD